

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ**  
**ДВНЗ «ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»**  
**ІНСТИТУТ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ**  
**КАФЕДРА ФІЛОСОФІЇ І СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНИХ**  
**ДИСЦИПЛІН**



**ІНСТИТУТ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ ТА УПРАВЛІННЯ НПУ ІМЕНІ**  
**М.П.ДРАГОМАНОВА**



**ФАКУЛЬТЕТ ПСИХОЛОГІЇ, ІСТОРІЇ ТА СОЦІОЛОГІЇ ХДУ**



**ФІЛОСОФСЬКІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОСТІ**  
**МАТЕРІАЛИ**

**III Всеукраїнської науково-практичної конференції**  
**«ФІЛОСОФСЬКІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОСТІ»**

**19 листопада 2015 року**

**Херсон – 2015**

**УДК:1:371.122**  
**ББК:873:66.72 (2) 92**

Друкується за рекомендацією та рішенням вченої ради Херсонського державного аграрного університету (протокол № 4 від 27 листопада 2015 р.)

**Редакційна колегія:**

Берегова Г.Д., доктор філософських наук, професор;  
Герасимова Е.М., доктор філософських наук, професор;  
Лень Т.В., кандидат філософських наук, доцент;  
Черемісін О.В., кандидат історичних наук, доцент;  
Вдовиченко Є.В., кандидат історичних наук, доцент кафедри;  
Рупташ Н.В., старший викладач.

Матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції «Філософські проблеми сучасності»: статті й тези / редкол. Берегова Г.Д., Герасимова Е.М., Лень Т.В. й інші. – Херсон: РВВ «Колос», 2015. – 222 с.

У збірнику вміщено статті й доповіді учасників Всеукраїнської науково-практичної конференції, присвяченої філософським проблемам сучасності. У запропонованих дослідженнях акцентовано увагу на філософському осмисленні соціо-культурного простору, проблемах пізнання й освіти у вимірах філософського аналізу, філософській рефлексії особистості та інших актуальних проблемах сучасності.

Збірник адресовано науковцям, викладачам, студентам, усім зацікавленим сучасними філософськими дослідженнями.

За виклад, зміст і достовірність опублікованих матеріалів відповідають автори.

Державний вищий навчальний заклад  
«Херсонський державний аграрний університет»,  
2015 р.

<b>ЗМІСТ</b>	
Алексеева С. С. «КОМУНІКАЦІЯ» ЯК КАТЕГОРІЯ ВИМІРУ ЛЮДСЬКОГО БУТТЯ	8
Балева О. В. ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЙНОГО МЕХАНІЗМУ ОРГАНІЗАЦІЇ (НА ПРИКЛАДІ ТЕОРІЇ Д. МАККЛЕЛАНДА)	10
Берегова Г. Д. БІОЛОГІЧНЕ ЗНАННЯ У ФІЛОСОФСЬКО-ОСВІТНІЙ СИСТЕМІ АРИСТОТЕЛЯ	12
Білогур В. Є. ДУАЛІСТИЧНИЙ ХАРАКТЕР ПРИРОДИ СПОРТИВНОЇ ЛЮДИНИ В УМОВАХ СУЧАСНОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЇ	19
Боліла С. Ю. КОМПЕТЕНЦІЙНИЙ ПІДХІД ДО ПІДГОТОВКИ МЕНЕДЖЕРІВ СФЕРИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ	21
Вдовиченко Є. В. ЗОВНІШНЄ НЕЗАЛЕЖНЕ ОЦІНЮВАННЯ ЯК ЕЛЕМЕНТ БОРОТЬБИ З КОРУПЦІЄЮ У ВИЩІЙ ОСВІТІ: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛКИ	23
Великий В.М. РОЗВИТОК КРЕАТИВНОСТІ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ	27
Виноградова Т.І. ВПЛИВ ВИКЛАДАЧА ВИЩОЇ ШКОЛИ НА РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТА	29
Вінник Н. В. ПІДВИЩЕННЯ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ КЕРІВНИКА В ОРГАНАХ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	31
Воронкова В. Г. ТРАНСФОРМАЦІЯ ВІД АНТИЧНОЇ ФІЛОСОФІЇ ЯК «ЛЮБОВІ ДО МУДРОСТІ» ДО ФІЛОСОФІЇ ХХІ СТОЛІТТЯ «ЯК ЛЮБОВІ ДО ІНФОРМАЦІЇ»	33
Ганцовський О. А. ВПЛИВ ДУХОВНИХ ЦІННОСТЕЙ НА СОЦІАЛЬНИЙ РОЗВИТОК	35
Гладишева Т. В. ФЕНОМЕН РОСЛИННО-КВІТКОВОГО ПЕТРИКІВСЬКОГО РОЗПИСУ	37
Гребнева К. М. САМОРОЗВИТОК ЯК ОСНОВНИЙ КОМПОНЕНТ ЯКОСТІ ОСВІТИ	39
Герасименко М. В. СУСПІЛЬСТВО ЯК ПРАКТИЧНЕ ВТІЛЕННЯ ІДЕЙ	41
Джалілова О. М. ТЕОРЕТИЧНІ МОДЕЛІ СОЦІАЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ	44
Доманська О. А. АВТЕНТИЧНЕ УСВІДОМЛЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ	46
Дебич М. А. НОВІ ТЕНДЕНЦІЇ БОЛОНСЬКОГО ТА ІНШИХ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ПРОЦЕСІВ ФОРМУВАННЯ СПІЛЬНОГО ОСВІТНЬО-НАУКОВОГО ПРОСТОРУ	48
Зарівняк І. С. МОВА У СВІТЛІ КЛАСИЧНОЇ СПАДЩИНИ ТА СУЧАСНИХ ПАРАДИГМ	50
Зінченко В. В. ГЛОБАЛЬНІ ІНСТИТУЦІЙНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ У КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЇ ІНТЕГРАТИВНОЇ ПАРАДИГМИ СОЦІАЛЬНОЇ ФІЛОСОФІЇ, ГЛОБАЛІСТИКИ, МЕНЕДЖМЕНТУ В СИСТЕМІ ОСВІТИ	52
Золотарьов М. А. СОЦІАЛЬНО-ТЕХНІЧНИЙ АСПЕКТ ФОРМУВАННЯ СТАТУСУ ТА МОЖЛИВИХ	60

ПЕРСПЕКТИВ ПРОФЕСІЇ «ІНЖЕНЕР-ГІДРОТЕХНІК»	
Камінська М. О. СИСТЕМА-ПРИРОДА-БІОСФЕРА-ЛЮДИНА	63
Капітаненко Н. П. ЕЛЕКТРОННІ ПЕТИЦІЇ ЯК ПРОЯВ ДЕМОКРАТІЇ	65
Кірик Т.В. ПРО ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ І ПЕРСПЕКТИВИ ВІДРОДЖЕННЯ НЕОГУМАНІЗМУ	67
Кириєнко С.І. ЕМПАТІЯ ЯК СПЕЦИФІЧНА РИСА КОМУНІКАТИВНОГО ПРОСТОРУ	69
Клінкевич Д. В. ФІЛОСОФСЬКІ ЗАСАДИ ПАБЛІК РІЛЕЙШІЗ В КОНТЕКСТІ МЕНЕДЖМЕНТУ ОРГАНІЗАЦІЙ	72
Клочко А. А. ФІЛОСОФСЬКІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА	74
Козакевич І. В. УСПІХ ЯК ОБ'ЄКТ СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКОГО АНАЛІЗУ	76
Козаченко Н. П. ПАРАДОКС ДЕКАРТА: АНАЛІЗ З ТОЧКИ ЗОРУ ЕПІСТІМІЧНОЇ ЛОГІКИ	78
Колотило М. О. КРИЗА СУЧАСНОЇ ФІЛОСОФІЇ ТА ФОРМУВАННЯ ЇЇ НОВОЇ ВІЗІЇ: ВІТЧИЗНЯНИЙ КОНТЕКСТ	80
Комар А. П. ЯЗИЧНИЦТВО В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ МОНОТЕЇЗМУ	82
Коновалова М. В. ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ЯК СКЛАДОВОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ НАПРЯМУ «СОЦІАЛЬНА ДОПОМОГА»	85
Корсак К. В. СУПЕРЕЧНІСТЬ МІЖ ВИДОВИМИ РИСАМИ <i>НОМО SAPIENS</i> І ВИМОГАМИ НООСУСПІЛЬСТВА БЛИЗЬКОГО МАЙБУТНЬОГО	86
Корсак Ю. К. ПОЯСНЕННЯ МАЛОЇ ОПІРНОСТІ МОЛОДІ ДО ЗАСОБІВ ПСИХОЛОГІЧНОЇ АГРЕСІЇ	88
Корсак О. І. НЕОБХІДНІСТЬ ПАРАДИГМАЛЬНИХ ЗМІН У ДЕРЖАВНІЙ ПОЛІТИЦІ ЩОДО ІНОЗЕМНОМОВНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ	91
Костючков С. К. ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ БІОСОЦІАЛЬНОЇ ПРИРОДИ ЛЮДИНИ В ПРОБЛЕМНОМУ ПОЛІ ФІЛОСОФІЇ ХХІ СТОЛІТТЯ	93
Кравцова І. В. ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ОСВІТИ ДО ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТИВ	95
Кучменко В.К. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФІЛОСОФІЇ ЛЮДИНИ ТА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ ПРОЦЕСІВ	97
Лебідь А. Є. ЩОДО СПЕЦИФІКИ ВИЗНАЧЕННЯ ФЕНОМЕНУ АНАЛІТИЧНОЇ ФІЛОСОФІЇ	99
Лень Т. В. ЕКОНОМІЧНА АКТИВНІСТЬ ЖІНОК В УМОВАХ ГУМАНІТАРНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА	101

Лишевська В. М. ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА У ВСЕБІЧНОМУ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ	103
Ляднева А. В. МОРАЛЬНІ ПЕРШООСНОВИ БЛАГОДІЯННЯ У ФІЛОСОФІЇ СТАРОДАВНЬОГО СХОДУ	104
Ляшенко Л. М. СПОСОБИ БІЛЬШ УСПІШНОГО ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У ВНЗ УКРАЇНИ	106
Ляшкевич А. І. САМОМЕНЕДЖМЕНТ ПСИХОФІЗИЧНОГО СТАНУ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ТЕХНОЛОГІЯ У РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОРЯКА	109
Максименюк М. Ю. НАПРЯМИ ПРОТИДІЇ ЕТНОНАЦІОНАЛЬНИМ І РЕГІОНАЛЬНИМ КОНФЛІКТАМ У СУЧАСНОМУ ПОЛІТИЧНОМУ СОЦІУМІ: СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКИЙ КОНТЕКСТ	111
Миронюк В. Д. АЛГОРИТМ РОЗВИТКУ МАТЕРІАЛЬНИХ ОБ'ЄКТІВ	113
Михайличенко М. В. СОЦІАЛЬНА ПРОБЛЕМАТИКА КОНЦЕПТУ «ДЕРЖАВНО-ГРОМАДСЬКЕ УПРАВЛІННЯ»	132
Морозова Ю. А. ФІЛОСОФСЬКІ ПРОБЛЕМИ РЕКЛАМНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА	134
Назаренко А. Ю. ФІЛОСОФСЬКІ ЗАСАДИ ІМІДЖЕВОЇ СТРАТЕГІЇ ЯК ІНТЕГРОВАНОЇ КОМУНІКАЦІЇ	136
Озьмінська І. Д. ГЕНЕЗА ДОСЛІДЖЕННЯ МОВНОГО ОСЯГНЕННЯ САМОСВІДОМОСТІ	138
Осадчук І. В., Давидко А. В. ОСОБЛИВОСТІ КОНФЛІКТІВ У СТУДЕНТСЬКИХ КОЛЕКТИВАХ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ ТА СПОСОБИ ЇХ ВИРІШЕННЯ	141
Осипенко Л. О. ФІЛОСОФСЬКІ ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЙ ВІДКРИТОГО ТИПУ ЗА УМОВ НЕСТАБІЛЬНОСТІ	145
Печеник О.Б. ТУРИСТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК СОЦІАЛЬНЕ І КУЛЬТУРНЕ ЯВИЩЕ	146
Пряженцева К.В. ПРЕВЕНТИВНА ФІЛОСОФІЯ	149
Похресник А.К. ФІЛОСОФІЯ ПРО КОНКУРЕНЦІЮ ТЕРМІНІВ У ВИБОРІ ІННОВАЦІЙ У ВИЩІЙ ОСВІТІ УКРАЇНИ	150
Раєвська М. В. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ВИМІРИ ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ	152
Роїк М. І. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ОПТИМІЗАЦІЇ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ В УМОВАХ РИНКУ	154
Руденко І.М. ПРОБЛЕМА ПРИМИРЕННЯ ПРИРОДНОГО НАЧАЛА ТА ТВОРЧОЇ ІНІЦІАТИВИ ОСОБИСТОСТІ В КОЕВОЛЮЦІЙНОМУ ВИМІРІ	156
Руденко С.І. ПРОБЛЕМИ ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ	158

Рупташ Н.В. ДУХОВНІСТЬ І СУСПІЛЬСТВО: ЧОМУ ВАРТО СПІЛКУВАТИСЯ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ (ЗА РОБОТАМИ ІВАНА ЮЩУКА)	160
Свалов А. О. ЦІННІСНІ ЗАСАДИ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ КУЛЬТУРИ ЯК ОБ'ЄКТ СОЦІАЛЬНО- ФІЛОСОФСЬКОГО АНАЛІЗУ	163
Сергієнко Т.І. ФІЛОСОФІЯ СУЧАСНИХ ПОЛІТИЧНИХ КОНФЛІКТІВ	165
Середа В. В. МЕТОДОЛОГІЧНА ОЦІНКА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	167
Сидоренко С. В. ІНТЕРПРЕТАЦІЯ КАТЕГОРІЙ «ПРОЩЕННЯ» ТА «ЗАБУТТЯ» В «ЕТИЦІ ПАМ'ЯТІ» А.МАРГАЛТА	169
Скалацька О. В. ФЕНОМЕН МОДИ ЯК ПРЕДМЕТ СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКОГО АНАЛІЗУ: РІЗНОМАНІТТЯ ПІДХОДІВ	171
Скільсара В. В. ЗНАЧИМІСТЬ ПОНЯТТЯ ТА ФОРМУВАННЯ ІМІДЖУ З ТОЧКИ ЗОРУ ФІЛОСОФІЇ	173
Страшко І. В. СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ПОТЕНЦІАЛ БЛОГОСФЕРИ В СУЧАСНІЙ МОВНІЙ ОСВІТІ	175
Тарасов О. КРИТЕРІЙ ПЛІДНОСТІ НАУКОВИХ ПАРАДИГМ	177
Тимченко І. М. НЕБЕЗПЕКА НЕКРИТИЧНОГО ВИКОРИСТАННЯ ІДЕЙ НЕОЛІБЕРАЛІЗМУ У СФЕРІ ОСВІТИ І МЕДИЦИНИ УКРАЇНИ	179
Фатхутдінова І. В. ФІЛОСОФІЯ СІМ'Ї В УМОВАХ ДЕМОКРАТИЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА	182
Фурсін О.О. СОЦІАЛЬНЕ УПРАВЛІННЯ ЯК ТЕОРЕТИЧНА ПАРАДИГМА СУСПІЛЬНОГО РОЗВИТКУ	184
Хижняк В. І. ФІЛОСОФСЬКІ ЗАСАДИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ	186
Хлебнікова А. А. СОЦІАЛЬНА МЕРЕЖА ЯК КОНЦЕПТ ІНФОРМАЦІЙНОГО СОЦІУМУ	188
Четвериков І. О. ПЕРЕКОНАННЯ ТА ВІРА У НАУКОВОМУ ПІЗНАННІ 191	
Черемісін О.В. ВИЗНАЧЕННЯ СТАТУСУ МІСТ ПІВДНЯ УКРАЇНИ В КІНЦІ ХVІІІ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯХ	192
Шаповал С. І. ЗВ'ЯЗОК ТЕОРІЇ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ З ІНШИМИ НАУКАМИ	197
Шевчук Д. М. ГУМАНІТАРИСТИКА ПЕРЕД ВИКЛИКАМИ СУЧАСНОСТІ	198
Шипко О. М. ВІРТУАЛЬНА КОМУНІКАЦІЯ ЯК СКЛАДОВА ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ	200
Шпильова А. С. ЛІНГВІСТИЧНИЙ ПОВОРОТ ТА ЙОГО РОЛЬ У РОЗВИТКУ АНАЛІТИЧНОЇ	202

ФІЛОСОФІЇ	
Штука І. А. ТРАНСФОРМАЦІЯ ФІЛОСОФІЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІТИЧНОЇ ЕЛІТИ УКРАЇНИ	204
Юрик І.А. ФОРМУВАННЯ СУЧАСНОЇ КОРПОРАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ ЯК ФІЛОСОФІЇ ЛЮДИНИ, ДУХОВНОЇ СФЕРИ Й ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ ПРОЦЕСІВ В ОРГАНІЗАЦІЇ	206
Юськів К. В. ФІЛОСОФСЬКЕ ОСМИСЛЕННЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В ФОРМУВАННІ ОСОБИСТОСТІ	208
Юськів С. М. ВІТЧИЗНЯНІ ЦІННОСТІ В ТІЛЕСНОМУ НАВЧАННІ Й ФІЗИЧНОМУ ВИХОВАННІ	210
Явтушенко Н. М. АКТУАЛЬНІСТЬ БУДДИСТСЬКОЇ МОДЕЛІ МОРАЛЬНОГО САМОВДОСКОНАЛЕННЯ У СУЧАСНОМУ СВІТІ	212
Ярошенко А. О., Патинок О.П. ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ В СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ	214
НАШІ АВТОРИ	219

## ПАРАДОКС ДЕКАРТА: АНАЛІЗ З ТОЧКИ ЗОРУ ЕПІСТЕМІЧНОЇ ЛОГІКИ

Застосування логіки – необхідна умова аналізу філософської проблематики. У найширшому смислі передбачається виведення логічних наслідків з філософських посилок, формулювання коректних означень, прояснення термінології і т.п. У більш вузькому смислі йдеться про застосування формальних засобів логіки для ілюстрації або прояснення певних філософських тез та їх взаємозв'язку. Для такої мети дослідники найчастіше застосовують елементи класичної логіки. Але, окрім класичних розділів, сучасна логіка включає в себе низку спеціалізованих формалізованих систем, призначених для аналізу різноманітних контекстів: темпоральних, деонтичних, епістемічних тощо. Відтак видається доцільним розглянути можливості застосування спеціалізованих розділів логіки для аналізу філософських питань у відповідних сферах на прикладі епістемічної логіки.

Незважаючи на те, що згадані логічні системи є формалізованими для аналізу філософських проблем, цінність має не тільки і, навіть, не стільки застосування відповідних формалізмів, скільки сам апарат аналізу, представлений у цих логіках. Йдеться про певний акцент розгляду відповідних понять і термінів, рівень аналізу висловлювань повсякденної мови, про виокремлення потрібних модальностей, використання певних критеріїв раціональності та про інші елементи, які, окрім формальної складової, виступають невід'ємною частиною логічного аналізу у будь-якій сфері.

Особливості епістемічних об'єктів і епістемічної логіки в цілому зумовлює суб'єкт-носій знання, що здійснює пізнавальну діяльність, констатує наявне знання чи здобуває нове і, таким чином, формує і підтримує власну множину знань і переконань. Було б дивно намагатися формалізувати знання чи переконання нераціонального суб'єкта, адже у такому випадку навряд чи можна було б отримати несуперечливу систему. Але насправді функціонування знань і переконань у повсякденному житті досить суперечливий процес. Так, можна почути фрази на кшталт: «Я знаю, що він погана людина, але не можу в це повірити», «Я знаю, що комп'ютер – це просто електроприлад, але я не вірю в те, що мій ноутбук звичайна залізяка» тощо. Ці висловлювання виражають особистісні людські переконання, що виникають внаслідок емоційного ставлення до дійсності. Зрештою, кожна людина має на це право. Більш того, кожна людина має ще й право на помилку і досить часто його реалізує. Тому говорити про формалізацію знань та переконань пересічного суб'єкта справа досить важка і невиправдана. Натомість епістемічна логіка використовує поняття «раціонального суб'єкта», який відрізняється від реальної людини тим, що його поведінка здатна задовольняти певним критеріям раціональності.

Критеріями раціональності називають умови, за яких будь-який епістемічний об'єкт (окреме переконання, множина знань та переконань, база знань, епістемічний стан тощо) можуть існувати як цілісне утворення та успішно функціонувати. До таких умов відносяться перш за все несуперечливість епістемічного об'єкту, узгодженість його компонентів. Ознакою раціональності є також визнання суб'єктом логічних наслідків своїх знань та переконань.

Намагаючись знайти безсумнівні основи людського знання, Р. Декарт висловлює сумнів щодо можливості довірятися тому, що хоча б один раз уводило нас в оману: «Чи можете ви бути впевнені у тому, що життя ваше не є неперервним сном і все, що ви вважаєте таким, що сприймається вашими чуттями, не таке саме хибне, як і тоді, коли ви дрімаєте?» [2, с. 163]. Декарт згадує, як часто ввижалося йому уві сні неначе він працює над рукописом, у той час, як насправді він спокійнісінько спав у своєму ліжці. Можна продовжити декартівське міркування: «але ж наразі я не сплю, мої дії усвідомлені й



здійснюються з певними намірами тощо», та згодом ми будемо змушені прийти до подібних висновків, коли згадаємо, що те саме спало на думку й уві сні. Таким чином, виявляється, що якщо людина спить, то вона не знає, що вона спить. Тобто, більш формально: «Якщо людина спить, то вона не знає, що спить».

Мовою епістемічної логіки це можна формалізувати досить просто. Нехай  $p$  – «дехто спить», тоді вираз «якщо дехто спить, то він не знає, що він спить» набуває такого вигляду  $p \rightarrow \sim Kp$ .

Та очевидно, що отриманий вираз не характерний загалом для будь-якого висловлювання, а лише для тих, що описують певні людські стани. Так, навряд чи можна сказати «якщо я намок під дощем, то мені про це невідомо», але типовою є така ситуація «якщо людина перебуває у полоні ілюзій, то їй про це невідомо». Лікарі зазначають, що найчастіше до постановки психіатричного діагнозу людина не усвідомлює наявності проблеми.

Попередній аналіз приводить до висновку, що вказана ситуація – наслідок специфіки людської свідомості. Що ж ми отримуємо, якщо змінимо суб'єкт на «більш раціональний» в епістемічному сенсі. Наприклад, можна розглянути комп'ютер, який теж може розглядатися у якості носія знання, але при цьому буде вільний від деяких нераціональних пунктиків, притаманних людині. Так, переформулюємо висловлювання «Якщо я сплю, то я не знаю, що я сплю» з огляду на специфіку комп'ютерного представлення знання. Отримаємо значно спрощену і очевидну версію: «Якщо комп'ютер в сплячому режимі, то його операційна система «не знає» про це». Загалом, це скоріш за все свідчить, що операційна система неправильно працює, оскільки у сплячому режимі вона продовжує підтримувати діяльність систем комп'ютера, хоча й не сприймає інформацію від пристроїв вводу, але так само, як і людина «прокинеться» від певного впливу. Прямолінійно застосована комп'ютерна метафора перетворює парадокс Декарта просто на довільно сформульоване висловлювання, що дозволяється мовою, але загалом дійсності не відповідає, або вживається у занадто переносному сенсі, на зразок вислову про фахівця, який собаку з'їв.

З одного боку, підвищення рівня раціональності суб'єкта часто дає змогу подолати певні труднощі у ході аналізу філософської проблеми, але наразі залучення раціонального суб'єкта просто знищило парадокс. Таке явище найчастіше свідчить про те, що використаний метод занадто грубий і не здатний відобразити нюанси проблеми. Дійсно, ситуація з людським станом сну набагато цікавіша, а тому потрібно звернути увагу на те, що вимога усвідомлювати всі свої знання, а тим більше, усвідомлювати всі свої стани, поставлена до раціонального суб'єкта, виявляється неадекватною у даному контексті, оскільки відкидає суттєві характеристики реального суб'єкта і зводить нанівець всю проблему.

Декартівські розмисли наводять на одну з найцікавіших філософських проблем про достовірності висловлювань суб'єкта щодо його власних психічних станів: «Я не знаю, сплю я, чи не сплю», більш того, можна не зосереджуватись лише на снах «Я не знаю, правий я, чи ні», «Я не знаю, кохаю я, чи ні». Л. Вітгенштейн стверджує, що особлива достовірність цих тверджень не пов'язана з унікальним способом внутрішнього пізнання й, відтак, є лише граматичною, а не епістемічною. Висловлювання «Я відчуваю біль» не може бути хибним (звичайно, за умови чесності його автора), оскільки сама граматична структура такого речення передбачає його істинність (див., напр.: [1]). У свою чергу Н. Теннант виокремлює подібні висловлювання в окрему категорію «картезіанських висловлювань», до яких не можна несуперечливо застосовувати модальний оператор знання[3].

Здавалося б знову – парадокс переможено, – існують такі ситуації, щодо яких людина не може мати знання, вони зумовлені особливостями психіки та мови і все. Але продовжимо інтерпретацію отриманих наслідків. Відшукавши ситуацію, щодо якої неможливе знання, ми не маємо права стверджувати, що вона єдина і зумовлена тільки

вказаними причинами. Загалом, з парадоксу Декарта можна вивести важливу ознаку знання – його незавершеність, у смислі неможливості мати знання про все, що має місце. У позитивному ключі це актуальна незавершеність}, тобто, існують такі факти, про які ми не маємо знання (можливо, поки що не маємо, але згодом отримаємо). Вказану ситуацію можна формалізувати за допомогою залучення оператора можливості:  $p \rightarrow \diamond \sim \text{Кр}$ .

Та незавершеність знання може бути обіграна і у негативному ключі, адже формулювання парадоксу не обмежує нас у його формальному представленні й не вказує явно місце оператора можливості. Маємо інший варіант:  $p \rightarrow \sim \diamond \text{Кр}$ .

За такої формалізації отримуємо вказівку на принципову незавершеність нашого знання: існує факт  $p$ , який не може бути пізнаний.

1. Витгенштейн Л. О достоверности // Вопросы философии. – 1991. – №2. – С. 67-120.

2. Декарт Р. Разыскание истины посредством естественного света // Декарт Р. Соч.: В 2 т. – М., 1989. Т. 1.

3. Tennant N. *The Taming of the True*. – Oxford: Clarendon Press, 1997.

Колотило М.О.

### **КРИЗА СУЧАСНОЇ ФІЛОСОФІЇ ТА ФОРМУВАННЯ ЇЇ НОВОЇ ВІЗІЇ: ВІТЧИЗНЯНИЙ КОНТЕКСТ**

У масовій свідомості певної частини наших співвітчизників превалює скептичний, а той відверто критиканський погляд на філософію як науку в цілому, та навчальну дисципліну зокрема. У такому контексті значних репутаційних втрат зазнає й суспільна необхідність здійснення сучасними університетами підготовки фахівців у даній галузі. За таких умов, доволі розповсюдженим мемом у сучасному суспільстві стала теза про те, що жодні «тверезомислячі» батьки не порадять своїй дитині-абітурієнту вступати на філософський факультет. Окрім того, свого часу поважливе відношення до «викладача філософії» як інтелектуала, невід’ємного суб’єкта реалізації високої місії університету, змінилося соціальним дистанціюванням від нього як людини певної професії, актуальність котрої для вітчизняної суспільної практики залишається значною мірою «нез’ясованою».

Основним підґрунтям поширення означених суспільних штампів виступила, послуговуючись мовою неолібералістичної освітньої політики, «нерентабельність» філософії в контексті реалій суспільства масового споживання. Утилітарний та технократичний характер освіти, що визначав стратегічні вектори розвитку галузі протягом всього минулого століття, і продовжує визначати до цього часу, «живить» процес нівелювання значимості гуманітарної та світоглядно-методологічної підготовки майбутніх поколінь, невід’ємною складовою котрих завжди виступало філософське знання. Запобіганість фахівців насамперед в галузях спеціалізованих наук, по суті витіснила на «периферію» суспільного інтересу філософію як навчальну дисципліну, сприяючи тим самим зростанню рівня «капсуляризації» філософії як науки та теоретичної форми людського світогляду.

Окрім процесу реалізації технократичного курсу в освітніх закладах, значиму роль у формуванні «негативного» образу філософії у масовій свідомості відіграли також особливості її розвитку в минулому столітті. Фактично протягом всього ХХ століття філософія на теренах України виконувала роль інтегруючої та нормативної наднауки про найбільш загальні питання розвитку суспільства, природи, людського мислення, котрі попри власну беззаперечну актуальність розглядалися переважно з позиції максимальної абстрагованості від тогочасної практичної реальності та виключення необхідності формування критичної думки громадян щодо провідних сфер власного буття. Іншою особливістю розвитку філософії в минулому столітті, на погляд вітчизняного філософа В. Кебуладзе, стало ототожнення теорії пізнання як філософської дисципліни з методологією наукового пізнання, що заперечує атрибутивну характеристику філософії